

## شیوه‌ها، ویژگی‌ها و برکات تشویق کودکان

سیده زهرا میرحسینی<sup>۱</sup>

---

<sup>۱</sup> - پایه ی پنجم تمام وقت مقطع سطح دو، حوزه علمیه الزهرا ( سلام الله علیها)



## چکیده

انسان موجودی است که روح خدا در او دمیده شده و استعدادهای رسیدن به کمال در درون او گذاشته شده است. این استعدادها در اثر تعلیم و تربیت صحیح شکوفا می‌شود. در این میان یکی از اصول مهم تعلیم و تربیت اصل تشویق است. تشویق در اصطلاح ایجاد شور و شعف، حرکت و سرعت در مسیر انجام کار به طور کامل و نیکو است.

در این مقاله روش جمع آوری اطلاعات به صورت اطلاعات کتابخانه‌ای و روش پردازش آن توصیفی-تحلیلی می‌باشد. از مهمترین یافته‌های تحقیق این که تشویق شیوه‌های به همراه دارد که عبارتند از: شیوه‌های کلامی، مالی، عاطفی و معنوی که برای به کار بردن این شیوه‌ها شرایط لازم را باید رعایت نمود همانند: تناسب تشویق با رفتار شخص، پرهیز از افراط و تفریط، توجه به هدف نبودن تشویق، بجا و به موقع بودن تشویق، اشاره به علت تشویق را به همراه دارد.

واژگان کلیدی: تشویق، کودک، تربیت، تربیت اخلاقی

## مقدمه

در تربیت اخلاقی کودک، به مربی حق ارزیابی متربی داده می‌شود تا به سنجش و محاسبه رفتارهای وی بپردازد و برای اینکه این ارزیابی دارای ضمانت اجرا باشد نیازمند روشهای مختلف تربیت هستیم که از جمله آنها تشویق است و شایسته است که در این باره شیوه‌ها برکات و ویژگیهای تشویق کودکان را بلد باشیم. وقتی فرزند، رفتاری ارزش مدارانه انجام می‌دهد باید به گونه‌ای فضا را آماده کرد که احساس خوشایندی نسبت به عمل ارزشی خود داشته باشد؛ این «احساس خوشایند» به خودی خود هدف نیست بلکه وسیله‌ای برای فضاسازی ارزشی است.

هر انسانی از زمانی که متوجه درک مسائل می‌شود به طور ذاتی و ناخودآگاه به تشویق شدن و دریافت پاداش نیاز دارد. این امر برای کودکان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است زیرا انگیزه لازم برای انجام کارهایشان را بدست می‌آورند. کودکان برای کارهای ساده مانند یادگیری راه رفتن، غذا خوردن، نشستن، یادگیری کلمات جدید، رفتن به مدرسه و غیره به تشویق نیاز دارند تا انگیزه لازم را بدست بیاورند. این انگیزه در تسهیل انجام این کارها به آن‌ها کمک می‌کند.

تشویق‌های والدین در زمان کودکی یکی از مهمترین موارد آموزشی و تربیتی است که باید با ریزبینی و حساسیت خاصی آن را بکار گیرند و در صورتی که بتوانند به نحوه درستی از آن استفاده کنند بسیار بر روی رشد کودکان خود تاثیرگذار است و به سلامت روان آن‌ها کمک می‌کند. تشویق کودکان علاوه بر تقویت عزت نفس و روحیه کودکان حتی در دوران نوجوانی، جوانی و بزرگسالی نیز تاثیرگذار خواهد بود.<sup>۱</sup>

این موضوع از زمان نخستین پیامبر خدا، حضرت آدم (علیه‌السلام) مطرح بوده است. نخستین کتابی که در زمینه تشویق نگارش یافته، کتاب تربیت اطفال نخشی (۱۳۰۶) است. کتاب‌ها و تحقیقات متعددی در زمینه تشویق مطالبی را مطرح کرده‌اند.

ایزدی (۱۴۰۱) در پژوهشی تحت عنوان شیوه‌های تشویق و تنبیه و اثر آن بر روند تربیتی کودک و نوجوان به این نتیجه رسید که تشویق و تنبیه اگر به روشهای درست و در عین حال بجا، به موقع و به اندازه نباشند آثار معکوس و مخربی در پی خواهند داشت.

---

<sup>۱</sup>-ایزدی، شیوه‌های تشویق و تنبیه و اثر آن بر روند تربیتی کودک و نوجوان، ج ۱، ص ۲۰.

عرفانی و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی تحت عنوان شیوه‌ها و شرایط تشویق در تربیت اخلاقی کودک از منظر آیات و روایات به این نتیجه رسیدند که تشویق بجا و مناسب موجب ایجاد انگیزه، شوق، اراده و عزم در فرزندان می‌شود و آنان را برای انجام کارهای بزرگتر آماده می‌سازد. در واقع تشویق نردبان پیشرفت و موفقیت آنها است.

اخلاقی (۱۳۹۰) در مقاله خود با موضوع نگاهی به روش تشویق در ایجاد انگیزه از دیدگاه قرآن معتقد است از جمله آثار تشویق عبارتند از: ایجاد انگیزه در فرد، ایجاد حس اعتماد به نفس در وی، ترغیب به انجام عمل نیک، موجب قوت قلب، عامل نشاط، تحرک، رغبت و دلگرمی، موجب نیرو بخشیدن به فرد و تأثیر مثبت در روح آدمی می‌شود.

رشیدپور (۱۳۶۱) در مقاله خود با عنوان ویژگی‌های معلم: نقش تشویق در بسیج نیروها، رسالتی سنگین تشویق را موجب تقویت روحیه، نیروبخشی به عزت نفس، ایجاد امیدواری و دلگرمی، گسترش فعالیت و پیمودن مدارج تحصیلی با شوق و ذوق بیشتر، در دانش‌آموزان می‌داند. وی همچنین در مقاله‌ای دیگر با عنوان همه به تشویق نیاز دارند ایجاد تحرک و پویایی و ابداعات و اختراعات را از آثار تشویق می‌داند.

امینی (۱۳۶۵) در مقاله خود با موضوع پیامدهای تشویق و تنبیه در تعلیم و تربیت از جمله آثار تشویق را بر اصلاح فردی که مورد تشویق قرار گرفته و ترغیب سایر افراد بر انجام کار نیک، می‌داند.

هدف از این نوشتار، شیوه‌ها، ویژگی‌ها و برکات تشویق کودکان است تا بتوان از این طریق در جهت بهبود رفتار و اعمال کودکان گام مثبتی برداشت و به دنبال آن، آرامش روانی آنان را برقرار کرد.

## ۱- مفاهیم

### ۱-۱- تعریف واژه تشویق در لغت و اصطلاح

در لغت: به شوق آوردن؛ راغب کردن؛ آرزومند ساختن.<sup>۱</sup>

در اصطلاح: چون شوق نتیجه‌ی دریافت محبت است، تشویق را می‌توان هرگونه رفتار یا عملی دانست که کسی برای خوش آیند دیگری انجام می‌دهد. به دیگر سخن، تشویق گونه‌ای

---

<sup>۱</sup> - عمید، فرهنگ فارسی عمید، ج ۱، ص ۴۹.

امام علی (علیه السلام) درباره ارزش تداوم کار می‌فرمایند: «قَلِيلٌ مَّدُومٌ عَلَيْهِ خَيْرٌ مِنْ كَثِيرٍ مَمْلُولٍ مِنْهُ»؛ چیز اندک که با اشتیاق تداوم یابد، بهتر از فراوانی است که رنج‌آور باشد.<sup>۱</sup>

#### ۴-۴- حجت دهی به اعمال و کردار صحیح کودک

از نفوذ و قدرت تشویق می‌توان برای جهت‌دهی اعمال و کردار کودک استفاده کرد؛ چراکه برای پیشرفت تحصیلی و حتی رشد اخلاقی کودکان بسیار مؤثر است<sup>۲</sup> و همچنین سبب شکل‌گیری عادات مطلوب در آنان می‌شود. به عبارت دیگر، از آنجاکه از طریق رفتارهای تشویق‌آمیز، بیش از هر چیز به یک نیاز مهم کودکان، یعنی نیاز به محبت، تعلق و توجه، پاسخ داده می‌شود؛ می‌توان شاهد بیشترین، مؤثرترین و پایدارترین اثر در رفتار آنان بود.<sup>۳</sup> این روش، مشوق به اعمال نیک و فضایل اخلاقی و عامل بازدارنده از رذایل اخلاقی تلقی می‌شود<sup>۴</sup> که موجبات رشد و کمال انسان‌ها و تنبه و آگاهی دیگران و نیز هدایت صحیحشان را در پی دارد<sup>۵</sup> و یک وسیله بالقوه مفید و کارساز در به کار بردن انضباط است.<sup>۶</sup>

حضرت امیر (علیه السلام) در عهدنامه مالک فرمودند: «وَلَا تَكُونَنَّ الْمُحْسِنُ وَالْمُسِيءُ عِنْدَكَ بِمَنْزِلَةِ سَوَاءٍ؛ فَإِنَّ ذَلِكَ تَرْهِيدُ الْأَهْلِ الْإِحْسَانَ فِي الْإِحْسَانِ وَتَدْرِيئُ الْأَهْلَ الْإِسَاءَةَ عَلَى الْإِسَاءَةِ وَالْإِزْمُ كُلُّهُمْ مَا لَزِمَ نَفْسَهُ؛ هَرَّكَزْ نَبَايْدَ نِيكَوْكَارَ وَبَدَكَارَ دَر نَزْدَ تَو يَكْسَانِ بَاشَنْدَكِهْ آن، رَغْبَتِ نِيكَوْكَارَ رَا دَر نِيكِي كَم كَنَد وَ بَدَكَارَ رَا بَه بَدِي وَادَار نَمَايَد وَ هَر يَك از ايشان را مطابق كارش جزا ده».<sup>۷</sup>

#### نتیجه گیری

تشویق در اندازه ی مطلوب و حساب شده می تواند اثرات قابل توجه به بار آورد. تشویق مانند داروی شفا بخش است که باید بصورت دقیق و به میزان کافی و با دقت از آن استفاده شود.

۱- دشتی، همان، ج ۲، ص ۲۲۴.

۲- قائمی، همان، ج ۳، ص ۲۸۳.

۳- افروز، همان، ج ۱، ص ۶۸.

۴- رهبر، اخلاق و تربیت اسلامی، ج ۱، ص ۱۳۹.

۵- حاجی بابائیان امیری، روش‌های تربیت اخلاقی کاربردی در اسلام، ج ۲، ص ۲۸۸.

۶- نوابی نژاد، سه گفتار درباره راهنمایی و تربیت فرزندان، ج ۲، ص ۳۹.

۷- دشتی، همان، ج ۲، ص ۲۰۰.

و چه بسا کم و زیاد شدن آن و افراط و تفریط در آن و بموقع نبودن آن اثرات نامطلوبی به بار می آورد.

(از آنجا که تنبیه آسانترین راه است. آدم ها میل به تنبیه کردن دارند و گرنه پیامد های مثبت تشویق، صد برابر بیشتر است.)

تشویق بجا و مناسب موجب ایجاد انگیزه، شوق، اراده و عزم در فرزندان می شود و آنان را برای انجام کارهای بزرگتر آماده می سازد. در واقع تشویق نردبان پیشرفت و موفقیت آنها است. نکته مهم این است که به خاطر ویژگی ها و حالات پیچیده روح کودک، باید در تشویق اصول و ضوابط مربوطه را رعایت شود؛ چرا که در غیر این صورت، مشکلات و پیامدهای منفی برای شخص و حتی جامعه به بار می آورد. به عنوان نمونه می توان به تعدادی از شرایط مهم اشاره کرد: پرهیز از تبعیض، متناسب بودن تشویق با کار شخص، هماهنگی تشویق با معیارهای اخلاقی و دینی، توجه به هدف نبودن آنها، اجرا کردن مرحله ای و رعایت مراتب.

## منابع

\*قرآن

\*ابن ابی الحدید، شرح نهج البلاغه، تحقیق محمد ابوالفضل ابراهیم، بیروت: دار احیاء التراث العربی، ۱۳۸۶ ه ق.

\*دشتی، محمد، نهج البلاغه، قم: مؤسسه تحقیقاتی امیرالمؤمنین(ع)، ۱۳۹۰ ش.

## الف) کتب

۱. افروز، غلامعلی، چکیده‌ای از: روانشناسی تربیتی – کاربردی، تهران: انجمن اولیا و

مربیان، ۱۳۸۴.

۲. امینی نجفی، عبدالحسین، الغدیر فی الکتاب والسنه و الادب، قم: مرکز غدیر، ۱۴۱۶

ه ق.

۳. امینی، ابراهیم، اسلام و تعلیم و تربیت، قم: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه، ۱۳۸۷.

۴. اوروجی اقدم، زهرا، شیوه های تشویق و تنبیه کودکان (برای والدین)، تهران:

سنجش و دانش، ۱۳۹۹

۵. بحرانی، هاشم بن سلیمان، البرهان فی تفسیر القرآن، قم: دارالکتب العلمیه، ۱۳۹۴

ق.

۶. بهشتی، احمد، اسلام و تربیت کودکان، تهران: سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۲.

۷. پورحسین، رضا، تنبیه و تشویق کودکان خردسال، تهران: نشر لک لک، ۱۳۸۹

۸. جبران، مسعود، الرائد(فرهنگ الفبایی عربی – فارسی)، ترجمه رضا انزابی نژاد،

مشهد: آستان قدس رضوی، ۱۳۷۲.

۹. جمعی از نویسندگان، معجم الوسیط، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۶۰.

۱۰. حاجی بابائیان امیری، محسن، روش های تربیت اخلاقی کاربردی در اسلام، تهران:

صداوسیما جمهوری اسلامی ایران (سروش)، ۱۳۸۸.

۱۱. حسینی، داود، جایگاه تشویق و تنبیه در اسلام، تهران: مرکز پژوهشهای اسلامی صدا و سیما، ۱۳۸۱.

۱۲. داوودی، محمد، سیره تربیتی پیامبر(ص) و اهل بیت (ع) (تربیت دینی)، قم: پژوهشکده حوزه و دانشگاه، ۱۳۸۰.

۱۳. دلشاد تهرانی، مصطفی، سیری در تربیت اسلامی، تهران: ذکر، ۱۳۸۰.

۱۴. رشیدپور، مجید، آموزش خانواده، تهران: انجمن اولیا و مربیان، ۱۳۷۳.

۱۵. رهبر، محمدتقی و رحیمیان، محسن، اخلاق و تربیت اسلامی، تهران: سمت، ۱۳۷۷.

۱۶. شکوهی یکتا، محسن، تعلیم و تربیت اسلامی، تهران: نشر کتابهای درسی ایران، ۱۳۸۴.

۱۷. طبسی، محمدجواد، حقوق فرزندان در مکتب اهل بیت (ع)، قم: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه، ۱۳۷۶.

۱۸. عربگل، فریبا، آموزش مهارت های فرزندپروری برای کودکان ۱۲-۲ سال، تهران: انتشارات دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، ۱۳۹۴.

۱۹. عرفانی، محمدنظیر، حسن رضوی، سید کمال، شیوه ها و شرایط تشویق در تربیت اخلاقی کودک از منظر آیات و روایات، تهران: فصلنامه علمی و تخصصی-مطالعات حدیث پژوهی، ۱۳۹۹.

۲۰. قاسمی، کبری، تربیت عبادی کودک باید ها و نبایدها، منتشر نشده، قم: مؤسسه جامعه الزهراء(س)، ۱۳۸۲.

۲۱. قائمی، علی، خانواده و مسائل مدرسه ای کودکان، تهران: انجمن اولیا و مربیان، ۱۳۷۸.

۲۲. قائمی، علی، زمینه تربیت، تهران: امیری، ۱۳۶۵
۲۳. لنگرودی، محمد جعفر، مبسوط در ترمینولوژی حقوق، تهران: نشر گنج دانش، ۱۳۸۱.
۲۴. مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، بیروت: داراحیاء التراث العربی، ۱۴۰۳ ق.
۲۵. محمدزاده، راضیه، مادر اگر این گونه می بود، تهران: منیر، ۱۳۹۳.
۲۶. محمدزاده، مرضیه، تربیت اخلاقی و راهکارهای آن، منتشر نشده، قم: موسسه جامعه الزهراء (س)، ۱۳۸۶.
۲۷. معین، محمد، فرهنگ معین، بررسی تشویق از دیدگاه اسلام، غلامرضا دولتی، پایان نامه ی کارشناسی ارشد، تهران: انتشارات امیرکبیر، ۱۳۵۰.
۲۸. موسوی، سیدکمال، تشویق و تنبیه کودک در اسلام، تهران: انتشارات فدک، ۱۳۹۰
۲۹. مهدی زاده نراقی، اعظم، مقاله نقش تشویق در تربیت اخلاقی کودکان، قم: موسسه جامعه الزهراء (س)، ۱۳۸۷.
۳۰. نوابی نژاد، شکوه، سه گفتار درباره راهنمایی و تربیت فرزندان، تهران: انجمن اولیا و مربیان، ۱۳۸۰.
۳۱. نوربخش، ستاره، روان شناسی کودک و نوجوان، تهران: انتشارات فدک، ۱۳۹۹.
۳۲. هارتلی بروئر، الیزابت، موثرترین ابزار تربیت کودکان: قدرت تشویق، تهران: انتشارات پندار تابان، ۱۴۰۰.